

Велöдчитöм да омöля велöдчöм jöзöс велöдан комиссија

H29-10

268

КУЛЬТАРМЕЈЕЧ

**Велöдчитöм да омöля велöдчöм jöзöс
велöдыгјаслы отсöг
(выль методика)**

**Сыктывкар
Комі обл. особöј комиссија
1 9 3 0 в о**

Лаутан

Велöдчитöм да омöла велöдчöм jöзöс велöдан комiсеjя

Коми-3

3-1490

21290

КУЛЬТАРМЕJЕЧ

Велöдчитöм да омöла велöдчöм jöзöс
велöдыгjаслы отсöг

(в ы л м е т о д и к а)

Роч вылыг вужöдiсны: **Жеребтсов да Изjуров**

С ы к т ы в к а р

Коми Обл. особöj комiсеjя

1 9 3 0 в о

НУЛЬТАРМЕЕЦ

Перевод с русского на коми наречие Жеребцова.

Отпечатано в типографии
Коми госиздата
в колич. 600 экз.
Облит. № 112
1930

Мыј колö вöчны культармејеч-лiквiдаторлы уж сувтöдöм мoгыс.

Лыффыны-гiжны öткөн да чукөрөн велöдöм кутас мунны предпрiятвöјас вылын, школајас бердын, клуб-јасын, лыффыган керкајасын, гөрд пельöсјасын лiбö гортјасаныс. Культармејеч, рајштабгаң (каргаң), рајоннöј лiбö участковöј организаторгаң (уж сувтöд-ысгаң), лiбö меставывса культкомiссијагаң, iндöд воом бöрын тöдмалö лыффыгны-гiжны кужтöмјаслыг олан-iнјассö, кодјас вескаліны сiјö группаö, да мунö на дiнö гортаныс тöдмавны ем абу кущöмкö помкајас, кодјас ескөн неграмотнöјјассö оз леңны велöдчыны.

Унаыг нывбабајасöс велöдчыныс ветлыны оз леңны чельаф. Мукöд дырјыс гöла олыглөн лiбö батраклөн оз овлы көмкот-паскөм велöдчыныс ветлыны. Мукöд гырысжык неграмотнöјјас омöла адзыны лiбö налөн кокјасныс вiгö.

Мукöд дырјыс верöсыс оз лең гөтырсö велöдчыныс. Мукöдыс оз көсјыны велöдчыныс, оз адзыны сыыг бурлунсö-да.

Тақтö культармејеч кутас тöдны, кодi кутас сы дiнö ветлыны группаас, да кодлы колö сетны отсöг велöдчыны ветлыны, леңтöм помкајассö бырöдны. Ставсö тајö тöдмалöм бöрын, культармејеч вiгталö тајöјас јылыс рајоннöј штаблы лiбö меставывса культкомiссијалы, кодi сiјöс ыстiс уж вылас.

Культкомiссија лiсö рајштаб тöдмалö, кызi ескөн почö бырöдны тајö помкајассö. Чельафöс, шуам, iндалö чельаф комнатајасö лiбö ыстö на дiнö вiзысјасöс пiн-нерјас пыщкыс, I-öд ступеңа школаын велöдчысјас

пыщкыг, омӧла адзыг ӳеграмотнӧјјаслы отсалӧ су-
рӧдны ӧчки; индӧны верӧслы, оз-кӧ сiјӧ леґ гӧтырсӧ
велӧдчыны ветлыны, мыј сiґи вӧчны оз поґ, велӧд-
чӧмыг ӧткажитчысјаслы велӧдчӧмлыг бурлунсӧ ви-
тавлӧм могыг индавны торја јортјас.

Колӧ јонжыка зiлны унжык велӧдчыгӧс кыскыны
группаӧ, гортјасын ӧткӧн велӧдӧм вылас култарме-
јечјаслӧн уна лiшнӧј вын мунӧ-da. Сегга-ӧд группаад
лучкижыка ужсӧ поґӧ сувтӧдны, секи-нын ужыд бур-
жыка мунас.

Велӧдчысјасӧс гортјасаныс тӧдмалӧмкӧд щӧщ
култармејеч горнiтӧ участковӧј организаторкӧд, либӧ
култкомiссiјакӧд: велӧдчанiн јылыг, велӧдчан нiга-
јас јылыг, тетрафјас, карандашјас јылыг да с. в.

Кор став лӧгӧдчан ужыс лӧӧ нуӧдӧма (сы вылӧ
уналыг ковмылӧ вежон либӧ дыржык), индыггӧ лун
медвоґґа заґатӧ вӧчны.

Чукӧртчӧны велӧдчысјас, шусӧны накӧд ку-
щӧмжык лунјасӧ да часјасӧ велӧдчыны.

Заґатӧ мунӧ даc лунын нӧлыг лiквидаторкӧд.
Ӧтчид чукӧртчылӧны полiтчас вылӧ i ӧтчид даc лун
пыщкын экскурсiјајас, кинојас да спектакјас вылӧ
ветлыны.

Полiтчас нуӧдӧ ачыс култармејечыс, вермӧ-кӧ
сiјӧ тајӧ ужсӧ нуӧдны, либӧ сiӧ корӧ рајштабӧс,
участковӧј организаторӧс, меставывса култкомiссiјаӧс
индыны торја мортӧс полiтчасјас нуӧдны.

Култармејечлы кӧлӧ быд заґатӧ вылӧ локны
индӧм кад кежлӧ. Оз-кӧ ло поґана локтӧмыс (вiгмас
лi мыј-лi)—колӧ воґвыв јуӧртны аслас участокса орга-
нiзаторӧс.

Лiквидатор локттӧм вӧсна мед нiӧтi заґатӧ ез-
торкы.

Лiквидаторлы отсӧг вылӧ группаыг бӧрјыггӧ ста-
рӧста да сiјӧс вежыг. Старӧста виґдӧдӧ лучкиа заґат-
тӧјас вылӧ волӧм, геталӧ велӧдчан кӧлуј, кутӧ јiтӧдi

організаторкөд, рајштаккөд группаын жүрдөдчан уж нуөдөм сувтөдөм могыг.

Культармејечлы оз ков вунөдны—лучкіжыка уж сувтөдөм жылыг сылы көлө јитгыны базовөј школакөд, воливлыны сјјө заңаттөјас вылө, корны базовөј школаыг отсөг, медем сјјө ыстывліс заңаттөјас вылө методістөс, коді ескөн верміс сетны індөд ңелучкіторјас велөдчөмын бырөдны.

Омөла-кө-өд велөдан велөдчыгтө—ңедыр мыгті сјјө бөр вунөдас, весіг, лыдфыгыны-гіжны кужөмсө.

Мукөд дырјыс лквідаторыд ескөн і бура велөдас лыдфыгыныд-гіжныд, сөмын велөдчыгыдлөн во-мөд мыгті вунө-жө ставыс бөр. Сјјө тазі лоө, со мыј вөсна, лквідаторыд ез төждыг асгыс велөдчыгјассө кыскыны жүрдөдчан уж нуөдан організаторјас ужө-да, јөз кост (общественнөј) ужө-да. Та понда быд культурмејечлы колө төждыгыны, медем сылөн велөдчыгјасыс матыгмісны јөз кост ужлаң, кутісны воливлыны лыдфыган керкајасө, бібліотекајасө.

Мыјө колө велөдны культурмејечлы ңеграмотнөјјөс.

Лыдфыгыны-гіжны велөдөмлөн мојјас.

Медвоzza да меыжыд мог, коді сулалө культурмејеч возын—кыскыны велөдчыгјасөс јөз кост ужө.

Культармејечлы колө ыштөдны ңеграмотнөјјасөс тајө ужас. Уна ңеграмотнөј мукөд дырјыс оз гөгөрвоны советвластлыг шуөмјассө, мукөд дырјыс кулакјас народнө лежалөны лок горныјас быдсама тор јывыс, төдөны, мыј ңеграмотнөјјасыд сы жылыг оз вермыны агныс лыдфыны-да.

Культармејечлы колө лучкі віставны ңеграмотнөјјаслы, мыј сөмын јөз кост ужын ужалөм мездас

сijöс быдсама асног горнiясыг да отсалас лөгöдны буржык олөм. Сöмын-öд неграмотнöйд лыдфысныд-гiжныд оз куж - да, зев гокуд сылы лоö сijö ужтö нуны, весiг газетjастö оз куж лыдфыны, артыштны мыжкö аслас овмöсыг, гiжны пiгмö да с. в.

Татыг петö мöд мог — велöдны неграмотнöjöс лыдфысны, гiжны артасны.

Лыдфысны велöдöмсö колö jитны неграмотнöj гөгөр jöз кост олөмөн, төдмöдны велöдчыгjасöс олөмнас, сөкi сijö зiлжыка кутас велöдчыны. Гуjны велöдчыгjаслы велöдчыны көсjыгöмсö — таjö коjмöд мог велöдöмлөн. Велöдчыны көсjöмыскö налөн оз ло, велöдчыгjасыд регыдөн вунöдасны став велöдöм торсö, став ужыс сөкi вошö весшөрö.

Лыдфысны велöдöм — медвоцца руковод ужыдлөн.

Лыдфысны колö велöдны сiзи, медем велöдчыг кутiс наçөнiкөн лыдфыны кокнiдик нiгаjас да газетjас (гырыг шыпасөн). Колö, медем велöдчыгыд лыдфiс çон кывjасөн (а ез öтик шыпасjасөн), сувтавлiс чутjас вылö, гөгөрвоiс лыдфöмсö.

Гiжны колö велöдны сы выjöз, медем велöдчыг кутiс пасjавны асгыс мөвпjассö, заполнiтны кокнiджык анкета, гiжны шыöдчöм. Ас кежса пасjодjасад, первоjастö лоöны-на гөкьдторjас. Регыд кадөн бура гiжны велöдны гөкьд, сöмын колö медем велöдчыгыдлыг гiжöмсö быдөн вермiс лыдфыны да гөгөрвоны. Велöдчыгыд-кö велалас сöмын гiжгыны да нiга вылыг гiжны — сijö лыдфысны-гiжны кужтöмтö ез на бырöд.

Арталiгөн колö велöдны быдсама лыдпасjас лыдфыны, чiнтыны да содтыны гурсöз, төдмагны метрiческöj мераjасөн (метр, кiлометр, грамм, кiлограмм, лiтр, гектар да с. в.). Велöдны вöдiтчыны шцöтыөн.

Лыдфыны, гижны да артагны велөдны колө велөдыгасөс интєресујтан материал вылын. сїз-жө колө төждыгны, мед вочасөн велөдчыгсасыдлөн төдөмыс паскаліс өтпырјөн полїтика боксаң. Тајө-кө оз ло, он-кө вермы кыскыны велөдчыгтө велөдчан ужас сөлөмсаңыс, најө велөдчыныд оз кутны воливлыны, полїтикаыдкөд јттөм велөдчөмыд вермас сетны ыжыд лок.

Мїјан ваяөдөм прїмер, мыј өтїлаын тајї велөдөмнад лолөма (бостөма „Учительская газета“-ыг).

Купјанскөј рајонын (Центрально-Черноземнөј областын) лїктпунктын велөдчыгсас, көнї велөдөмаөг сөмын лыдфыгны-гїжны, вөчїсны бура ыжыд демонстрацїја коллективизатсїјалы паныд, сөветвластлы паныд мунана лозунгсасөн-ї.

Мөд прїмер: „Ленинская искра“ коммуна бердын нывбабајаслөн лїктпункт. Урок лунас сїктын өтувталөмаөг ыжасөс. Крегтана вөлөмаөг зыкгөныкод. Ыж өтувтөм јылыг сорнї нуөдөм пыддї, лїквідатор заводїтас лыдфыны статга букварыг совхозсас јылыг. Нывбабајас ез кывзыны, сөгга кутїсны венчыны, ыжас јылыг. Бөрїнас урокыс зыкнас тырї. Лїквідатор велөдчыгсаскөд нїнөм ез вермы вөчны. Сөмын Мөскуаса бригада тајө коммунаас вөлі-да сїјө бөр лөсөдїс ногсо. Неграмотнөј нывбабајаслы коллективизатсїја јылыг вїставлөм бөрын, најө агныс петїсны мөд луннас сїктө да отсасїсны өтувтны скөт.

Вот мыј вермас сетны общественно-полїтїческөј ужыд да лөка велөдөмыд, да мыјө вермас ваяөдны сїјө-кө абу. Общественно-полїтїческөј воспитанњө колө лоны быдлунјаөн, сы понда велөдчыгсаслы колө волины быд полїтчас вылө.

Культармејеч-кө полїтчассас нуөдны ачыс оз вермы, сы вылө колө индыны торја јөзөс.

Мыјјас јылыг сорнїтны полїтчас вылын.

Полїтчас вылын сорнїјас колө заводїтавны сїктлы коланажык торјассаң да бөрвылас-нїн паскөдны сор-

нысö. Шуам, сиктын јöv контрактутöм јылыг либö тöвар тырмытöм јылыг горњјасгаң вужны карлөн сикткөд јитөд кутöм јылыг горњјö, сотсиалистическөј сектор јылыг горњјö да с. в.

Тақј уждö сувтöдöмөн велöдчысјасыд горњјастö кутасны кывзыныжык да волывлыныжык полјтчасјас вылад.

Полјтчас вылын горњјас вермасны лоны тащöмөг:

1. Мыј сетіс октабр да кущöм догтіжеңњöјас емöө тајö воын.

2. Овмöс кыпöдан вјтвога план да сиктса овмöс кыпöдан мојас.

3. Кықј пöртны олöмö вјтвога план.

4. Мјјан продовольственнöј затруднеңњöјас да партијалөн полјтикаыс сиктын (3-4 горњј).

5. Сиктса сöветјаслөн уж.

6. Коллективізатсјја въл устав.

7. СССР-лыг војеннöј вын кыпöдöм.

8. Кущöм лок вајöны попјас да сектантјас.

9. Револуцјоннöј празњикјас да öнјја полјтическөј мојас.

Тајö горњјассö меставывса условјöјас серті колö вежлавны.

Кықј култармејечлы сувтöдны да артавны ассыс уждö.

Медем лучкја сувтöдны уж, ликвідаторлы колö тöдмавны—кущöмөг велöдчысјас овмöсјас сертыс (по социальному положению), мыј најöс јонжыка иңтере-сујтö, кужöны-ö көт ічөтыка лыдфыгны-гјжны да с. в.

Ставсö тајöс колö тöдмавны велöдчысјас ordö гортас волігөн. Тајö тöдмалöмјаснас, адқам кущöм помкајас вермасны торкны велöдчöмлы сјз-жö і кущöмјас вермасны отсавны.

Тајо төдмалөмсө поџо нуөдны тащөм анкета серти:

1. Сотсиально-бытовөј жуаванјас.

1. Ов, ңим да вич.
2. Арлыд.
3. Кущөм сикаса горңиа јөз пыщкыг да кущөм горңиөн горңитө.
4. Сотсиальној положенњө либө көни ужалө (кущөм профессја).
5. Кущөм керкаын олө.
6. Ыжыд-ө семја.
7. Ем абу семја пыщкас лыффыгны-гижны ку-жыг, коді егкөн велөдчыглы гортас вермас отсөг сетны.
8. Парҕјногт.
9. Нуөдө-ө кущөмкө јөз кост уж.
10. Велөдчылис-ө көнкө војдөр.
11. Көсјө-ө велөдчыны.
12. Кущөм лунјасө да горө-воз медлөгыд велөдчыны.

Та мogyг колө богтны ыжыд бумага лист да сјјөс графитны таҕи:

дөрвөв дьд	Ңым, вич да ов	Арлыд	Кущөм кев-јөн горңитө	Сотсиальној поло- женњө	дА С. В.
1.	Сидорова, Анна Ивановна	32	Комі	Шөркөдө олыс, ужалө ас ов- мосас	да с. в.
2.	Імлин, Петр Ңиколајевич	42	Комі	Гөла олыс. Кол- хочык	да с. в.

2. Лыффыны-гїжны кужом тѳдмалан жуванјас.

дорыв лмд	Ным, вїч, ов	Л Ы Ф Ф Ы Г О М		Г І Ж О М		АРТАЛОМ	
		Тѳдѳ-ѳ кымынѳ шыпас	Кыч кы- жѳ лмд- фыны	Тѳдѳ-ѳ гїжан шыпасјас	Вермѳ-ѳ асемс мѳвїтасѳ пасјавны	Кужом числѳјас тѳдѳ	Тѳдѳ-ѳ чїнтѳм да сѳдѳтѳм
1.	Сїдорова А. І. .	оз	оз	оз	оз	—	—
2.	Ікїн П. Н. . .	ставсѳ тѳ- дѳ	зон кыв- жѳн	ставсѳ тѳ- дѳ	вермѳ	быдеа- ма	тѳдѳ
3.	Жукова Н. І. .	10 шыпас	оз	2 шыпас	оз	1 да 3	оз
4.	да с. в. . . .						
5.							

Зев колѳ тѳдмавы—мыжѳн велѳдчысјас їнтересутчѳны, медем велѳдчїгад кужны ужтѳ сувтѳдны. Тајѳс позѳ тѳдмавы велѳдчысјаскѳд горнїтїгѳн.

Кор культурмејеч тѳдмасас неграмотнѳјјасыскѳд да кутас тѳдны кодї сїјѳ группаын лѳѳ—сїјѳ велѳдчысјас сертїыс-нын ї лѳгѳдѳ ужалан план.

Шуам, сїјѳ группаын ставыс нывбаба, лыффыны омѳлыка ставыс - нын кужѳны, сѳмын гїжны оз-на кужны.

Велѳдны сек колѳ заводїтны оз шыпасјас петкѳдлѳмѳањ, а гїжан шыпасјас петкѳдлѳмѳањ. Сегга велѳдчысјасыд-кѳ нывбабајас, лыфдан матерїалтѳ колѳ бѳрїны нывбабајасѳе їнтересутанѳс. Сещѳм-жѳ горнїјасжык нуѳдны ї полтчасјас вылын.

**Ужа лан план зик лыддыны-гжны кужтём нывбаба-
нолхожытсајаслы вермас лоны тащом:**

МЫҢ ШУОМА ВЕЛОДНЫ 30 УРОКОН			ПОЛЫТЧАС DA ВОСП. УЖ	
Лыддыны	Гжны	Артаоны	Мыјјас јылме сорныны	Велодчыјас обществ. уж кыском
1. Зоњ кыв- јасон да кыв- торјасон лыд- дом велодчан чыга (бук- варь) серт.	Гижодјас вы- лме гжым. К о н ы д и к кывјас нга- тог пасја- л о м.	3 значој числојас. Римској чис- лојас XII-ој.	1. Видлавны выј ус- тав сельхоз артелјаслы. 2. Кыч колхоз отса- ло нывбабајасос мез- дыны. 3. Уждыце производи- тельность выподом јы- лыс. 4. Куларјаскод вер- масом 5. Нывбабајаслон уж сиктсөветјасын да мук. 6. Колхозса скот до- чоритом	1. Тодман- ны велодчыо- јас вынон, лучкиа-о сув- тоддома ныв- бабајаскод уж колхозын 2. Мукод нывбабајасос колхозо кыс- ком.

Велодчан пособијјас:

В е л о д ы е л ы	В е л о д ч ы е л ы
1. Сборник Кр. особой комиссии по л/н.	„Велодчам ставным“ (бувварь)
2. Сельско - хојажствениј артеллон устав.	Вундалом шыпас (разрезная аз бука,
3. Нгајас колхозын уж сувтодом јылме.	Шщоты
4. Газетјас.	Метрическој муртајас.
5. Здоров. Методика обучения грамоте взрослых.	Часі

Култармејечлы-кө лоӧ гӧкыд плансӧ лӧгӧдны, сылы поӧ шьӧдчыны медматысса базӧвӧј школаӧ, сӧјӧ сетас отсӧг.

Быд урок кезлӧ лыквидаторлы колӧ лӧсӧдчыны, а не урокјас вылын сӧмын мӧвпыштны велӧдчыгјаскӧд горнӧтор жылыг.

Сы могыг сылы (култармејечлы) колӧ возвыв торја тетрадӧ пасјавны, мыј жылыг лӧгӧдчӧма лыдфыны, гӧжны, артавны.

Сегга колӧ артагны велӧдчыгјаслыг велӧдчыныс волывлӧмсӧ сы вылӧ торја тетрад-тӧ колӧ лӧгӧдны. Поӧ сӧјӧс лӧгӧдны ташӧмӧс:

И м о в	О К Т А Б Р			Ставсӧ волӧма	С о д т о а
	2	5	... Числӧјас		
Гидорова	+	+	10	1010
Ијин	+	-	7	

Ташӧм журнал луныг лун нуӧдӧмӧн поӧас тӧдмавны кушӧма велӧдчыгјас волывлӧны велӧдчыны, кушӧма налӧн велӧдчӧмыс мунӧ да кадын бырӧдны велӧдчыны леӧтӧм помкајассӧ.

Букварнӧј кад помас колӧ тӧдмавны кужӧны-ӧ велӧдчыгјас лыдфыны, гӧжны да артагны, ставсӧ-ӧ вӧчӧма мыјда вӧлі шуӧма 30 урока планын.

Кор программаас индӧм торјассӧ кутасны велӧдчыгјас тӧдны—артагны, гӧжны да лыдфыны, (кужӧмлунсӧ тӧдмалӧм бӧрын) поӧ вӧчны бура велӧдчыгјаслы выпуск (школаыг леӧзалӧм).

Иыӧі вӧчны лыкпунктыг велӧдчыгјасӧс леӧзалӧм.

Медым велӧдчӧм помалыг велӧдчыгјасӧс леӧзалӧм вӧчны лӧгӧдгӧ торја комісҗа кујим мортыг, кытчӧ пырӧ базӧвӧј школаын велӧдыг, лыбӧ сы щӧктӧм

герті методіст общественник. Коміссіяса мөд шленон лоо участковөй организатор, коймөдын — комсомолса, партијаса шлен, нывбаба костын уж нуөдыг, либө кодкө мукөд, кодјаслы тајө ужсө колө нуөдны.

Велалөм төдмалөм могыг испытаннө бөрын лө-гөдгө акт, код динө пуктыгсө:

а) велөдчыгјас велөдөм јылыг таблитса, велөдчыны заводиттөз лыффыгөм-гјөм төдмалан форма герті, сөмын велөдчыны бөстөм јывгыг пасјөдсө колө вежны лыкпунктыг леқөм јылыг пасјөдөн;

б) велөдчыгјаслөн леқавтөз војдөр вөчөм ужјас.

Актыс да таблитсаыс да велөдчыгјаслөн ужыс өиктын сетгө базөвөй школаө, карын — рајштабө.

Вазөвөй школа да рајштаб вөчөны сводка лп. помалыгјас јывгыс, кытчө индэгсө поналыглыг сотсіалнөй положеннө, арлыд, сулалө-ө партијаын, профсојузын, кушөма ужалө кооперативын да с. в. Карса да рајонса торја коміссіяјасган индөд герті. Воқө сводкајас мунөны вылынжык индөм коміссіяјасө карын рајштаб пыр, өиктса торја коміссіяјас пыр-да.

Пемыдлун бырөдөм нуға өиктса торја коміссіяјаслөн положеннө.

I. өиктса ужалыг војтырлөн өтка крестана овмөсјас гырыс, өтувја овмөсјасө вужөдөм понда зилөмыс, ужлыг производителнөй вынјас кыпөдөм понда зилөмыс (шуам, овмөсө тракторлыг да мукөд виқму ужалан машинајаслыг ужсө сујөмөн), өиктса овмөс сотсіализм туј вылө вештыны зилөмыс, нывбабајаслөн государственнөй ужын мужікјаскөд өтвөгтын ужавны зилөмыс щөктыны јона чорыда кутчөгны өиктјасыг неграмотност да малограмотност бырөдны.

Сөмын велөдчөм өикт вермас пөртны олөмө сы воқын сулалан гырыг мөгјассө.

II. Кык воён Коми областыг лыддыгыны-гижны кужтöмлун бырöдöм могыс öтүвтчöны став госу-дарственнöй органјас да өктса јöз кост (общественнöй) організатсијас, тајö ужөн вежкөдлыг өтi орган (пемыдлун бырöдöм куға торја коміссіја) лөсөдöм могыс.

III. Пемыдлун бырöдöм куға өктса коміссіја öтүвтö комсомольскöй, партіјнöй, кооперативнöй да профсојузнöй організатсијасон пемыдлун бырöдöм вылө леқöм став гөмјас.

IV. Торја коміссіја öтүвтö өктыс став велөдöм јöзөс, кодјасөс позö индавы пемыдлун бырöдан уж вылө: учітельјасөс, ізбачјасөс, врачјасөс, ветеринарјасөс, кооперативјасын ужалыөјасөс, гөрд арміяыс ле-қöм војтырөс, грамотнöй партіјеччөс да комсомольчөс да сің воқö.

Ставыс најö лөоны өктса культурнöй вынөн.

V. Торја коміссіја кутö лыд вылын лыддыгыны-гижны кужтöм да омөля кужыс јöзөс, лөсөдöма најөс велөдан школајас, кытчö медвојдөр кыскö батрақјасөс, голя олыөјасөс, шөркөдө олыс. колхоэникјасөс, өктса воқмөстчыс војтырөс, (неграмотнöй партіјеч-комсомо-льчјасөс, делегаткајасөс, агроісполнительјасөс, өктсө-ветса да КК-овса шленјасөс), став допрізывникјасөс да вневојсковікјасөс.

VI. Общественноғ організујтöм могыс, кодлы колö јона отсагы өктса торја коміссіјајаслы негра-мотноғ бырöдан ужын, лөсөдөс „Бырöдам пемыдлун“ обществолыс јачејка, коді отсаө өктса культурнöй арміја котыртны, зілө кыскыны нөтi лыддыгыны-гижны кужтөмјасөс велөдчан ужö, коргалө велөдчан инјас, велөдчан көлуј, а сің-жө віқөдө вөсгөм школаса ужјас бөргө.

VII. Став государственнöй да общественнöй орга-нізатсијасөс збыль вылө ужö кыскөм могыс, торја коміссіја сујö аслас шленөн ВКП(б), ВЛКСМ, ОДН

јачејкајасоањ представителјасос, сельсоветы, профорганізатсіјасы, кооператсіјаы, совхозы, колхозы, школы, лыдыган керкаы представителјасос - да, сіз-жө і өіктса мукөд общественнөј організатсіјасыо представителјасос, кушөмјас емөө өіктын.

VIII. Торја коміссіјаса шленјас выноөдоөны өіктса общөј собраннө вылын, сөмын-пө торја коміссіјаө выноөдоөны сешөм представителјас, кодјаслы јөзыс өскөны да кодјас өөлөмсањ кутасны ужавны пемыд-лун бырөдан ужын

IX. Торја коміссіјаса шленјас костын уж јуклөм мogy лөгөдоөны сектсіјас (лібө бөрјысөөны уполномоченнөјјас): 1) велөдчан, 2) овмөсөн да гөмјасөн вескөдлыг сектсіја, 3) велөдчыөјас костын југдөдчан уж нуөдыг сектсіја.

Сектсіја вермө кыскыны аслас ужө став колана өіктса јөзөс.

Велөдчан (методіческөј) сектсіја.

Велөдчан сектсіјалөн тащөм мogyас:

1. Школаса группјас лөгөдалөм, індавны сетчөјасө велөдчыөјасөс (ліквідаторјасөс) да лучкІа уж сувтөдөм бөрза вічөдыөјасөс (көнтрөльјасөс);

2. Сіктса став ліквідаторјасыг лөгөдны төрја кружок, кодІ кутас төдмагны, кызіжык лучкІа сувтөдны велөдчан ужсө.

Овмөсөн да гөмјасөн вескөдлыг сектсіја.

Тажө өіктјаслөн тащөм мogyас:

1. Гөм чукоөртөм да вічөм.

2. Велөдчан көлуј нөбалөм.

3. Велөдчан көлујјас школыјас костын јуклөм.

4. Кутны лыд вылын нӧбалӧм кӧлуј да ӧмјас.
5. Тӧдыгга да вочӧжга отчотјас вӧчӧм.
6. Колана рӧскодјас вӧчӧм.

Јурдӧдчан уж нуӧдыг сектсја.

Јурдӧдчан уж нуӧдыг сектсја тӧждыгӧ велӧдчыг-јаслыг полѣтика бокгаӧ тӧдӧмлунсӧ кыпӧдӧм вӧсна. Сы могыг сјјӧ:

1. Лыдѣыган керкајас, гӧрд пельӧсјас, школајас отсӧгӧн вӧчалӧ: полѣтзанаѣтӧјас, лектсјајас, беде-дајас да нѣга-гаѣтјас гораа лыдѣӧм да с. в.

2. Сувтӧдӧ агрограмота кыпӧдан уж.

3. Вӧчалӧ экскурсјајас.

4. Лӧӧдӧ опекакјас да кинојас ӧтвылыг виӧдӧм.

5. Вӧчалӧ литература рытјас, јуагана да вѣстала-лана рытјас.

6. Отсалӧ лӧгӧдавны челаѣ жырјас, кытчӧ егкӧн велӧдчиг кості почѣс нывбаба велӧдчыгјаслыг кагајас-сӧ кӧлыны.

7. Оласног јылыг рӧнѣвѣгалун кутӧм јылыг да сӧвет закон јылыг тӧдмазан консултатсјајас (вѣтавлӧмјас).

8. Нуӧдалӧ горнјајас селсӧветјас воґын сулалан могјас јылыг, медем сы јылыг велӧдчыгјас кутјсны да отсалӧ велӧдчыгјаслы јӧз кост уж нуӧдны.

X. Ужнас везкӧдлӧм могыг бӧрјјыгӧ јуралыг, кодлы колӧ: селсӧветын лѣкбезлыг интересјассӧ дорјыны, ӧм лѣчкѣа виӧдӧм бӧрза виӧдны да виӧдны пӧртсӧны-ӧ олӧмӧ торја комѣсјајаслӧн шуӧмјасыс, рајоннӧј да областнӧј торја комѣсјајаслӧн индӧдјасыс.

XI. Торја комѣсја чукӧртчылӧ быд тӧлыгын еѣа-вылӧ ӧтчыд. Комѣсјајаса јуралыг сектсјајаса представѣтельјаскӧд еѣа вылӧ быд вежӧнын ӧтчыд.

XII. Торја комѣсјајалӧн ӧмјасыс (средства) чу-кӧртсӧны:

1. Сельсоветтан лезём гёмжасыг.
2. Кооперативжасөн да профсоюзжасөн лезём гёмжасыг (еща вылө 20% став культфондыс).
3. „Бырёдам пемыдлун“ (ОДН) обществоса шленскөй взносжасыс.
4. Аскост вотыг торждодалём гёмжасыг (торждөгө 10% став чукөртөм вотгыс).
5. Быдгама пөлөс чукөртөмжасөн (спектакльжасөн, потеряжас вөчөмөн, сельсоветөн вынгөдөм бөрүн да сиз воңө).
6. Торжа комиссия воғмөстчөмөн сельсоветөн лезём асғинованьёжасыс да торждөмжасыс.
7. Культмеражасөн: шуам, крестана агныс шуасны торждөны пемыдлун бырёдөм вылө бу колтажас да с. в.
8. Культкер. сиз-жө вермасны вөрлезысжас торждөны өтө лезөмкер дон пемыдлун бырёдөм вылө.
9. XIII. Торжа комиссия ас уж жывыс вөчө доклад еща вылө быд кык төлыг пыщкын өтчыд сиктса общөй собраньё вылын да еща вылө быд төлыг пын өтчыд сельсоветлы.
10. XIV. Еща вылө быд төлыг пын өтчыд торжа комиссия ыстө отчет ас уж жывыс районса торжа комиссиялы, кытчө индыггө:
 1. Кымын культурмејеч ужалөны.
 2. Кымын морт велөдчө, кызи најө торжалөны ас костаныс овмөс бертиныс (по социальному положению).
 3. Гёмжас виңөм жылыс отчет.
 4. Кущөма мунө ужыс школажасас.
 5. Кызи виңөдөны сиктса школажас да учительжас таяө уж вылас да кущөма отсасөны торжа комиссиялы сельсоветжас да мукөд общественној организатсияжас.
11. XV. Јонжыка пемыдлун бырёдан уж сувтөдөм могыг торжа комиссия зилө нуөдны ортча сиктжаскөд социальнөтческөй ордыгөмжас таяө уж куцаыс да кырымалө ордыгөм нуөдөм вылө договоржас, договоржас

відлавоёны да лөөдөөны ОдН јачејкајасын, гөль јөз котыр вылын да зиктса общөј собраңнөјас вылын.

Тажө положеннөыс вынөөдөма облагтувса торја комиссјаса 1930-өд воаа, март 27-өд лунга шуөмын.

ТОРЈА КОМИССИЈА.

Кызі велөдны неграмотнөјјасөс лыффыны-гіжны.

Велөдөм воэвылын медвојдөр колө төдны кодөс лыффыны неграмотнөјөн.

Неграмотнөјөн поэө лыффыны сещэмөс, коді

1) қік нінөм оз төд, весіг шыпасјасө.

2) Төдө шыпасө да оз куж лыффыны.

3) Неуна кужө лыффыны да гіжны оз куж.

1-өд да 2-өд пунктын індөмјасөс поэө велөдны өтилаын, кодјас неуна кужөны лыффыны, а гіжны оз кужны — најөс лоө торјөдны торја группаө. Најөс лоө велөдны мөднөгөн.

Кызі велөдны I-за группасө.

Гырысјасөс лыффыны велөдігөн колө төдны кужім тод:

а) версөө јөз — ужалыс јөз; кадыс налы дөна; најөс колө велөдны сөмын медколантор вылө.

б) гырыс јөзөс оз поэ велөдны челафөс моз. Гырысјасөс колө велөдны вежөражык гіжөдјас вылын.

в) уна јөзөс велөдігөн, велөдысјасөс лоө сөгтны грамотнөј гөль крестанө, робочөјјас да колкозникјас пөвсыг.

Унжыкыс најө агныс зев еща төдөны.

Та серті поэө шуны: велөдысјаслыс да велөдчысјаслыс ужсө колө кызі поэө кокнөдны, мед најө ещажык вынөн да регыджык кадөн бура коланторјас

вылас велалісны; мед ез вөв, важмоз, торја шыпасјас, јітөдјас (слогјас) велөдөм да с. в.

Колө ужсө сувтөдны сіңі, мед гырыг велөдчыгјас кағалісны, мыј оз вешөрө налөн кадыс вош.

Велөдчыгјасөс колө төдмөдны, — мыј вылө најө пондасны велөдчыны да кыңи.

Велөдчыгјас мед гөгөрвоасны мыј сіјө лоө лыддыгөм гижөмыс да кыңи налы поңө аслыныс бурмөдны, өдқөдны грамотаө велөдчөмсө.

Кыңи тајөн төдмөдны велөдчыгјасөс?

Неграмотнөјөс колө төдмөдны со мыјјасөн: мортлыг кывјассө да сорнөјјассө поңө гижны нөгајасө, газетјасө; поңө гижны пігмөјјасө да с. в.

Кор мі лыддыам нөга, газет, пігмө — кывјассө лыддыны колө сің-жө, кыңи мі сорнөтам. Сорнөтныд став велөдчыгјас кужөны, а лыддыны-гижны оз кужны.

Лыддыгны-гижны велөдчөгөн колө төдмавны сорнө шыјассө да налыг пасјассө. Лыддыгөн колө быд кывјыг шыпасјассө вөставны өтпырјөн, кыңи мі вөсталам сорнөтөгөн.

Велөдчытөм мортлы колө вөставны — зев ыжыд отсөг сылы гетас вундалөм шыпас чукөр (разрезная азбука). Сытөг дыржык лоө велөдчыны дај онжык велау.

Неграмотнөјлы колө төдны, кыңи сіјөс пондасны велөдны:

1. Сіјө кылөм сорнө торјөдас (јансөдас) кывјассө шыјас вылө (либө јітөдјас вылө да шыјас вылө);

2. Төдмагас шыпасјасөн, кодјасыг артмөма кывјыг;

3. Ачыс лөгөдас сіјө кывсө вундалөм шыпас чукөрыг;

4. Лыддыг лөгөдөм кывсө сіңи, кыңи сіјөс вөставлөны сорнөтөгөн. Оз поңө сіјөс лыддыны торја шыпасјасөн.

5. Төдмагас гижан шыпасјасөн да гижас аслас тетрафас кывсө.

6. Лыфдас, мыј гижіс тетрафас.

7. Корғас сіјө кывсө ыгаыг (ем-кө сені) да лыфдас сіјөс.

Медвојдөр ужсө нуөдөны өті кыв вылын, сегга зонь горныкуза вылын. Көт ужыс мунө өті кыв вылын, век-жө сіјөс лоө богтны зонь, төдчана горныкузаыс. Шуам, мі көсјам төдмөдны велөдчыгјасөс выл „Ж“ шыпасөн. Богтам тащөм горныкуза: „Важ олөм бырө“. Төдмалам велөдчыгјаскөд кымын кыв тајө горныкузаас да кущөм медвоzza кывјас. „Ж“ јансөдөм мogy „важ“ кывсө вгталам гораа да мед „Ж“ шыпасыс јансалө јона шуөмсн важ... ж... ж. Воzza шыпасјаснас мі төдмаглім-нын воzza урөкјас вылас: „в“, „а“. Сіq-кө велөдчыгјас кокныдпка јансөдасны тајө кывгыс шыјассө в, а, ж. Сегга велөдыг петкөдлас печатнөј шыпас „ж“ да оз щөкты сіјөс вунөдны. Сегга велөдчыгјаслы щөктас аслыныс течны тајө кывсө вундалөм шыпас чукөрыг (разрезнөј азбукаыг). Лөгөдөм бөрын тајө кывсө лыфдөны. Велөдчыг - кө торкғас, шуам, вундас шыпас „а“ пуктыны, секі колө щөктыны велөдчыгөс агсө адзыны өшыбкасө. Оз позсылы шуны таqі: „Те колөмыд „а“ шыпас, сувтөд сіјөс шөрас“. Тащөм отсөггыс велөдчыглы некущөм пөльза оз ло. Öшыбка веккөдөм мogyс велөдыглы лоө кымыныгкө „важ“ кывсө шуны гораа, мед „а“ шыыс торјалас (јансалас): в... а... а... ж. Секі велөдчыг ачыс кажалас өшыбкасө да веккөдас сіјөс. Веккөдөм кывсө велөдчыгөс колө щөктыны лыфдыны сіqі, кыqі сіјөс вгставлөны сорнытігөн. Кутас-кө велөдчыг вгставлыны торја шыпасјас, колө сіјөс јуавны: „кущөм кыв мі лөгөдлім?“ „ВАЖ“ „Сіqі і шу кыqі вгсталан, а не торја шыпасөн, торја шыпасөн некод оз лыфдыг“.

„Важ“ кыв пыфди-кө лөө кущөм - кө мөд кыв, кодлөн кык-кујім јитөд (слог), шуам „слөм“, „бырө“,

секи кывсö вождөр колö торждöны кылöм сертi житöджас
вылö, сегга шыяс вылö. Сы бöрын бара течöны
кывсö вундалöм шыпас чукöрыг Первожассö-кö ве-
лöдчыгяс кутасны лыффыны ташöм кывжассö зонь
житöдөн — мед сiз лыффыны. Неграмотнöйлы кывсö
ставнас адзыны первожа каджасын гöкыд-на. Бөрвы-
лас сегга колö велöдны лыффыны кывсö ставнас.
Велöдыгы пыр колö виждöны, мед велöдчыгяс ез
велапны лыффым воэвылас төржа шыпасжассö видлапны
кывгыс.

Кор помагас лөгöдöм кыв лыффымыс, колö сегга
сijöс гижны. Велöдыг гижö дöска вылö, велöдчыгяс
тетраджасö. 1-воэжа да 2-öд урök вылын позö гижны
печатнöй шыпасжасөн мед велöдчыгяс оз сорлапны
печатнöй да писменнöй шыпассö öтпырjö петкöдлiгөн.
Но, позö i медвоэжа урökгааныс петкöдлыны писмен-
нöй шыпасжас, медга-нын кор велöдчыгяс најöс неуна
тöдöны. Колö виждöны мед гижöмыс мунiс бура, гиж-
ны колö кык виэ костын. Урök 15-18 велöдчыгяс
гижöны дöска вылыг, писменнöй гижöд вылыг, а сегга
колö велöдны најöс гижны печатнöй гижöд вылыг:
вундалöм шыпасжас чукöрыг лөгöдöм кывжас, либö
ныгаыг.

Кор помагас гижöм, велöдчыгяс лыффыны бук-
варыг. Торжа кывжасыс да горныкуэжасыс-кö букварап
лөгöдöма тöдса шыпасжасыг, велöдчыгяс мед агныс
лыффыны зонь вiст-кö колö лыффыны, ужыс мунö таэi:
воэвылас велöдыгыс ачыс лыффы нöжжөн (первожа
каджаснас—житöджас вылö жуклöмөн), велöдчыгяс го-
раа сы бөрга вiсталöны кыв житöдсö либö лыффын
кывсö карандашөн петкöдлiг тырji. Велöдыгкöд лыф-
фым бöрын велöдчыгяс лыффыны агныс (быд велöд-
чыг торжөн). Урökжас вылын ужыс мунö велöдыг ин-
далöм сертi. Гортаныс велöдчыгяс агныс лөгöдлöны
вундалöм шыпас чукöрыг урök вылын лыффым кыв-

јас. Сы кынзі, велөдыг индөм герті, велөдчыг гортын
вермас лыффыны либө гижны.

Ми адзам, неграмотнөјјасөс велөдөм абу-нын вывти
гөкыд уж.

Сөмын быд култармејечлы колө төдны: индөм
герті велөдны позо сөмын воэыв лөөөдлөм кывјас
да горныкузајас вылын.

Оз поэ сетны велөдчыгјаслы медвоэза урөкјасын
гөгөрвотөм кывјас, гөкыда шуана да уна јитөда
кывјас да с. в.

Аслыс култармејечлы буржыка бөрјыны кывјассө
да горныкузајассө лоө гөкыд, сы вөсна лоө сылы
кывјассө бостны „Велөдчам ставным“ букварыг, либө
јуавны та јылыг базөвөј школаын велөдыгјаслыг.

Тази велөдны 28-30 лун. Тајө букварөн велөдан
кад. Тајө каднас велөдчыгјасөс колө төдмөдны став
шыпаснас, колө велөдны нөжјөнөкөн лыффыны быд-
гама кывјас.

Воэө сегга лыффыгны-гижны велөдөм лоө ну-
өдны мөд ног. Заводитчө буквар бөрын велөдөм. Ве-
лөдчыгјас неуна кужөны-нын лыффыгны; колө сјјө
ужсө воэө нуөдны.

Кызі велөдны лыффыгны-гижны став шыпасјасөн төдмөдөм бөрын.

Шыпасјасөн төдмөдөм бөрын велөдөмсө позо јук-
ны кујим кад выло: медвоэзаыс — 30 гаң 40 лучөз,
мөдыс — 40 гаң 50-өз, којмөдыс 50-гаң 60-өз.

Медвоэза каднас велөдөмыс мунө тази:

Лыффыгөм. Велөдыг бөрјө вист буквар мөд
јукөдгыс да гораа сјјөс лыффө термагтөг, зонь кыв-
јасөн, өтвылыг велөдчыгјаскөд.

Велөдчыгјас велөдыг бөрын шуалигөн лыффан
кывсө индөны карандашөн.

Велөдчыгыс-кө оз петкөдлы карандашнас лыф-
дан кывсө, а петкөдлө кущөмөс-кө мөдөс,—велөдыг
сijöс вєгкөдө.

Уна велөдчыг-кө оз вєвjavны лыфдөм кывсө
петкөдлыны—велөдыг асгыс лыфдөмсө нөжмөдө. Вє-
лөдыгкөд вєгт лыфдөм бөрын велөдчыгяс нөшта
өтчыд сijöс лыфдөны мөда-мөд бөрын: өтi гораа лыф-
дө, мукөдясыс иналөны нигаыг кывjассө.

Сєгга лыфдөм jывыс мунө сорнi.

Гижөм мунө таqи:

Велөдыг щөктө велөдчыгяслы лөгөдны вундалөм
шыпас чукөрыг 2-3 кывja горнiкуза (горнiкузасө
пожө бөгтны лыфдөм вєгтыг). Ошыбкаjассө вєгкөдөм
бөрын велөдыг сорнiкузасө сувтөдө дөска вылө (шы-
пасяс суян инсө вөчөны кыз гумагаыг) да лыфдө
сijöс кымыныгкө, өтвылыг велөдчыгяскөд. Лыфдөм
бөрын велөдыг вєгалө кызi колө гижны горнi-
кузасө.

Горнiкузасө төдмалөм бөрын велөдыг сijöс бөгтө
дөска вылыг, а велөдчыгяс гижөны сijöс тетраданыс
ас мывкыд сертiыс (по памяти). Буржык ескөн вөли,
30-35-өд велөдан лунjаснас idравны не став горнi-
кузасө, а сөмын өтi кыв сы пыщкыг. Велөдчыгяс
гижөны тетраданыс дөска вылын колөм кывjассө, ас
мывкыд сертiыс гижөны сөмын idралөм кывсө. 36-өд
лунгааныс пожө щөктыны ас мывкыд сертiыс гижны
qоң 2-3 кывja горнiкуза.

Мөд каднас (40-гань 50-лунөq) велөдөм му-
нө таqи:

Лыфдыгөм. Велөдыг бөрjө кущөм-кө кокнiфiк
вєгт нигаыг либө газетыг, щөктө став велөдчыгяслы
аслыныс лыфдыны кымыныгкө гөраа, лыфдиг кєжлө
велөдчөм мogyг.

Сєгга таjө вєгтсө велөдчыгяс лыфдөны мөда-мөд
бөрга гораа. Велөдыг вєгкөдлө. Лыфдөм бөрын гор-
нитөны лыфдөмтор jылыг.

Гіжөм. Вігт жылыг сорһитөм бөрын велөдчыгјас агныс лөгөдөны ічөтік вігт 3-4 сорһікуза. Сы могыг велөдчыгјас јукөоны 3-4 группа вылө. Быд группа лөгөдө 1 сорһікуза вігтгыс вундалөм шыпас чукөрыг. Сорһікузајассө вескөдөм бөрын најөс пунктөны дөска вылө. дөска вылын артмас зоң ічөтік вігт. Быд кыв бура төдмалөны, сөгга сорһікузајассө вочасөн ідралөны дөска вылыг; велөдчыгјас ас дум сертыс гіжалөны најөс тетрафаныс.

Сөгга колө велөдчыгјасөс щөктывлыны гіжны гортаныс мыјкө ассаң. Сөгга колө щөктывлыны гортын һіга вылыг лыффыны да гіжны велөдыгөн індөм торјас.

Кожмөд каднас (50-саң 60-өд лунөз) уж муно тазі:

Лыффыгөм. Колө төждыгны мед велөдчыгјал агныс (өтсавтөг) велалісны лыффыны һігајас, газетјас. Сы могыг велөдөмсө лоө лөгөдны тазі: велөдыгетө лыффыны велөдчыгјаслы куцөмкө вігт, велөдчыгјас лыффыны агныс (вомгор улас), сөгга вігтавлөны, мыј жылыг најө лыффысны.

Гіжөм. Өні велөдчыгјаслы колө-һін кужны гіжавны асгыныс жеһідік мөвпјассө. Сөгга велөдчыгјас велөдчөны тыртавны анкетајас, шыөдчөмјас (заявления), пігмөјас да с. в. Тацөм торјассө велөдыг војдөр гіжө дөска вылө. Төдмалөм бөрын велөдчыгјас сөгга гіжөны агныс. Поңө лыффыны велөдчыгјаслы куцөмкө художеств. вігт, сөгга щөктыны гіжны сы жылыг. Ветласны-кө велөдчыгјас экскурсіја вылө лөбө кіноө, мед најө гортаныс гіжасны сы жылыг да петкөдласны велөдыглы. Кутасны-кө кужны велөдчыгјас гіжавны асгыныс мөвпјассө, көт і уна өшыбкаөн, поңө шуны— лыффыгны гіжны кызвыјаөн најө велалөмаөг.

Кызі велөдны сещөмјасөс, кодјас кужоны ӈеуна лыддыгыны, а гижны оз кужны.

Лыддыгыны кужысјасөс колө велөдны сиз-жө, кызі ми индим велөдны шыпасјас төдмалөм бөрын. Сөмын медјона колө виçөдны гижөм вылө. ӈөти-кө оз кужны гижны велөдчысјас, колө щөктыны најөс лөгөдлыны вундалөм шыпас чукөрыс торја кывјас да најөс гижавны. Кывјасө колө богтавны воçжыксө кокӈиджыкјасөс, сөгга вочасөн сөктөдавны (поçө бөрјыны „Ставным велөдчам“ букварыс). Кывјасө да горӈикуçајасөс вөјдөрсө ковмас гижавлыны дөска вылө, мед велөдчысјас буржыка вермасны төдмавны пигменнөј шыпасјасөс. Сы бөрын гижавны печатнөј горӈикуçајас серти, ас мывкыд серти (по памяти) бөр вылас ассаҕныс гижавны (самостоятельные письма), кызі ми индавлім-ӈин.

Кызі велөдны ӈеграмотнөјјасөс арталөм вылө.

Гырыс велөдчысјас пөвсыс унжыкыс кужоны-ӈин мыј-гурө артавны. Велөдыглы колө төдмавны коді кызі кужө артавны, сөгга воçө велөдны.

Шыпасјас төдмалан кадын колө нуөдны со кущөм ужјас:

- а) лыддыны да гижны лыдпасјас дасөç.
- б) лыддыны да гижны тыр дасјас: 10, 20, 30, 40 да с. в.
- в) лыддыны да гижны кујим паса лыдјас.
- г) төдмасны римскөј лыдпасјасөн XII-өç.
- д) содталөм да чинталөм 100-өç (гижавтөг)
- е) лыддыны да пуктавны щщөткі вылө өти, кык да кујим паса лыдјас.

ж) сещом лыдјассө чинтөм да содталөм (уждытөг, вежтөг) 142—136; 124+132.

Лыдпасјассө арталөм могыг богтны поёо буква-рыг, сөмын сені лыдпасыд еща. Ковмас нөшта најөс коргавны гачетјасыг, нигајасыг да с. в.

Мыј жылыг вөлі горні да лыддыгөм велөдчыг-јаскөд—сы жылыг-жө колө і лыдпасјас вежны. Оз-кө вермы адзыны велөдыг сещом лыдпасјассө, поёо велөдчыгјаслы сетны мукөд пөлөг колана лыдпасјас: кер петкөдөмыг донјас, выгрышнөј зајомлыг донјас, төвар дон да с. в.

Сегга поёо сетны велөдчыгјаслы і нимтөм лыд-пасјас (отвлеченные числа) гижавтөг, мөвпалөмөн арталөм могыг. Артавны велөдөм могыг велөдыглы колөны со кущом торјас:

а) торја лыдпасјас 0-гаң 9-өң.

б) шщөткі (поёо вөчны суңис трубичајасыг: улыссө да вылыссө налыг вундыны, сујавны сутуга вылө мольјас пыдди)

в) табель—календар.

г) часі (поёо вөчны кыз гумагаыг)

д) метріческөј муртасјас роч муртасјасө пөртан табытса (унжыкгыс овлө букварас-жө).

Лыдпасјас лыддыгөм да гижөм

1-гаң 9-өң.

Гырыг велөдчыгјас унжыкыс кужөны-нын артав-ны дасөзыд, сөмын оз кужны гижавны. Велөдчыгјас гижалөны војдөр сещом лыдпасјас, кодјасөс кокнөжык гижны: 1, 4, 7, 3, 6, 9. На бөрын сегга өкөкыджыка гижанајасөс: 5, 2, 8. Велөдыг војдөр ачыс гижө лыд-пассө дөска вылө либө тетрадө; велөдчыгјас вижөдөны сижө кі бөрга. Сегга велөдчыгјас агныс гижөны лыд-пасјассө 2-ыг 3-ыг. Сы бөрын велөдчыгјас гижөны

лыдпас вылас віқөдтөг (по памяти). Өтпырҗысөн најө лыдҗассө пукталөны щцөткі вылө.

Тыр дасҗас лыдҗөм да гіжалөм.

Тыр дасҗас гіжалігөн колө вігтавны велөдчыҗаслы мыҗ петкөдлөны нулҗасыс. Сіҗө поҗө вөчыны таҗі:

Велөдчыҗас пукталөны медвоҗҗа сутуга вылас өті моллөн. Кор сутуга вылас лоө 10 молъ велөдыҗ вігталө, мыҗ најөс поҗө вежны 1 моллөн мөд сутуга вылыҗ, кыҗ 10 ур вежны өті гривецникөн, 10 шаҗт 1 червоначөн да с. в. Велөдыҗ щөктө дөска вылө гіжны кымын даса лоі пуктөма мөд сутуга вылас. Велөдчыҗас гіжөны лыднас—1. Сегҗа велөдчыҗас адҗөны: 1-воҗҗа сутуга вылас молҗыс абу. Велөдыҗ шуө: „кор сутуга вылас молҗас абуөг, секі гіжөны „0“. Велөдчыҗас 1 (өтік) лыдпас дінө содтөны нул (0) да лыдҗөны лыдпассө—10. Велөдчыҗас пуктөны бара 10 молъ 1-воҗҗа сутуга вылыҗ, гіжөны тыр дассө (2) пасҗөны, мыҗ медвоҗҗа сутуга вылас молҗыс абу (0), лыдҗөны—10.

Бөрыннас велөдчыҗас гіжалөны тыр дасҗассө ас дум герті (по памяти). Мед тащөм лыдпасҗасыс оз вунны, колө јөз кост олөмыө бостөмөн лыдҗассө унҗыкыҗ гіжавны.

Кык паса лыдҗас лыдҗөм да гіжөм

Сегҗа велөдчыҗас төдмагөны 100-өҗ. Төдмагөмыс мунө таҗі:

Буквар лыдҗігөн сурлывлөны кык паса лыдҗас. Велөдыҗ лыдҗө најөс—велөдчыҗас сы бөрга вігтавлөны.

Сегҗа велөдыҗ гіжө сіҗө лыдҗассө дөска вылө. Велөдчыҗас төдмалөны кымын сені тыр дас, кымын

отка лыда (единиц). Лыдсö пуктöны шщöткi вылö. Велöдчыгјас лөгöдöны сiјö лыдсö вундалöм лыдпас-
јасыг (из подвижных цифр), лыдфöны, сөгга гiжöны. Сы бöрын лыдсö велöдчыгјас гiжöны ас думгыс (по
памяти). Сөгга колö щöктыны велöдчыгјасöс гiжавны
унжык кык паса лыд јöз кост олöмыг. Колö пуктавыны
лыдјассö шщöткi вылö

Ҷонь сојасөн лыдфöм да гiжöм

Ҷонь сојасөн тöдмöдны колö сiјi-жö, кызи Ҷонь
дасјасөн. 2-öd сутуга вылö велöдчыгјас пуктöны 9
моль, содтöны нöшта öтi моль. Велöдыг вiгталö: кызи
10 гривенник вежны 1 шайт вылö, сiј-жö 2-öd сутуга
вылыг мольјассö позö вежны 1 мольöн, 3-öd сутуга
вылыг гiжöны кымын со артмiс—1. Сөгга адҶöны:
дасјас мöд сутуга вылын абуөг. Велöдчыгјас тöдöны-
нын—кор мольјас абуөг колö гiжны нуль (0). 1 дiнö
содтöны 0—10. 1-воҶҶ сутуга вылын мольјас абуөг-
жö—нöшта содтöны öтi нуль—100. Мöд сутуга вылö
бара пуктöны дас моль да с. в. ТаҶi ужсö нуödöм
бöрын кокнiдҶык лö велöдчыгјаслы тöдмавыны кујiм
паса лыдјасөн.

Тыр сојас лыдфiгөн да гiжалiгөн öтпырјөн муно
тыр сојасөн арталöм: чiнтöм содтöм.

Кујiм паса лыдјас лыдфöм да гiжöм.

Кујiм паса лыдјасөн тöдмагöм велöдчыгјаслы кок-
ныда гетчö. ОзҶык гетчыны сецöм лыдпасјас, код-
јаслөн шöрас емөг нульјас. Кор паныдагöны тацöм
лыдпасјас уж нуödны колö таҶi: велöдчыгјас лыдфöны,
шуам, 608 велöдыг бöрын. Велöдчыгјас тöдмалöны—
сенi 6 со, 8 öтка лыда (единиц), дасјас абуөг. Лыдсö
пуктöны шщöткi вылö, адҶöны—мöд сутуга вылын

мольяс абуёг. Лыдсö лөгөдöны вундалöм лыдпасјасыг (подвижные цифры), лыдфöны, гижöны тетрадјасö, дöска вылö.

Сегга велöдчыгјас гижавлöны мукöд пöлöс кујим паса лыдјас, кодјаслөн нулјасыс шöрас.

Тажөн і помасö лыдпасјасөн тöдмасöм шыпасјас велöдан кад. Мукöд лыдпасјаснас велöдыг тöдмöдö шыпасјас велöдöм бöрын-нын.

Ҷонь гурсјас да мильонјас лыдфöм да гижöм.

Кујим паса лыдпассö-кö велöдчыгјас велаласны бура гижавны, налы кокның лоö тöдманы гурсјасөн да мильонјасөн. Нулјасөн гижалöм пыдфi позö лыдјассö војдөр гижавны шыпасјасөн: 350 г., 756 м. Сегга тајö лыдјассö гижавны нулјасөн. Сöмын мед велöдчыгјас ез вунöдны—„г“ шыпас пыдфi колö гижны кујим нул, а „м“ шыпас пыдфi квајт нул.

Њöль паса да уна паса лыдјас.

Ҷонь гурсјас да мильонјас тöдмалöм бöрын колö велöдчыны гижавны ъоль паса лыдјас. Најöс тöдмалöны шщöтки вылö пукталöмөн-жö. Њöль паса лыдјас гижалигөн колö первојсаңыс велöдны пуктавыны чут гурсјас бöрын мильонјас бöрын: 8.346; 5.302.684.

Уна паса лыдјас тöдмалигөн колö најöс пуктавыны шщöтки вылö, лөгөдлыны лыдјас вундалöм шыпасјасыг (подвижн. цифры).

Рiмскöј лыдпасјас велöдöм.

Рiмскöј лыдпасјас велöдчыгјас тöдмалöны сöмын 12-öз. Тајö лыдпасјасөн најö тöдмасöны часi сертi (лыбö часi серпас сертi)

Мед тајо лыдпасјасыс оз вунны, колö щöкыджыка щöктывлыны гижавны урöк лыдјас, револутсионној праґнык лунјас да с. в. Шуам: 3/XII-1930 во.

Метрическöј муртасјас тöдмалöм.

Метрическöј муртасјас велöдигөн колö öни кежлö налы воча пуктыны важ муртасјас: аршин—метр, бутылка — литр, дегаґина — гектар. Колö артавны: 1 метр= $1\frac{1}{2}$ арш.— $1\frac{1}{2}$ верш. Литр= $1\frac{1}{2}$ бут., килограмм $2\frac{1}{2}$ тув, с. в.

Арталöм (Учетный счет).

Лыдпасјас гижалигөн да лыддигөн öтпырјö колö велöдчыгјасöс щöктывлыны артавны: чинтавны, содтавны. Гырыг велöдчыгјаслөн арталöмыс мукöд дырји овлö аслыс сама. Поґö-öд шуам:

36 — 18 артавны уна ног:

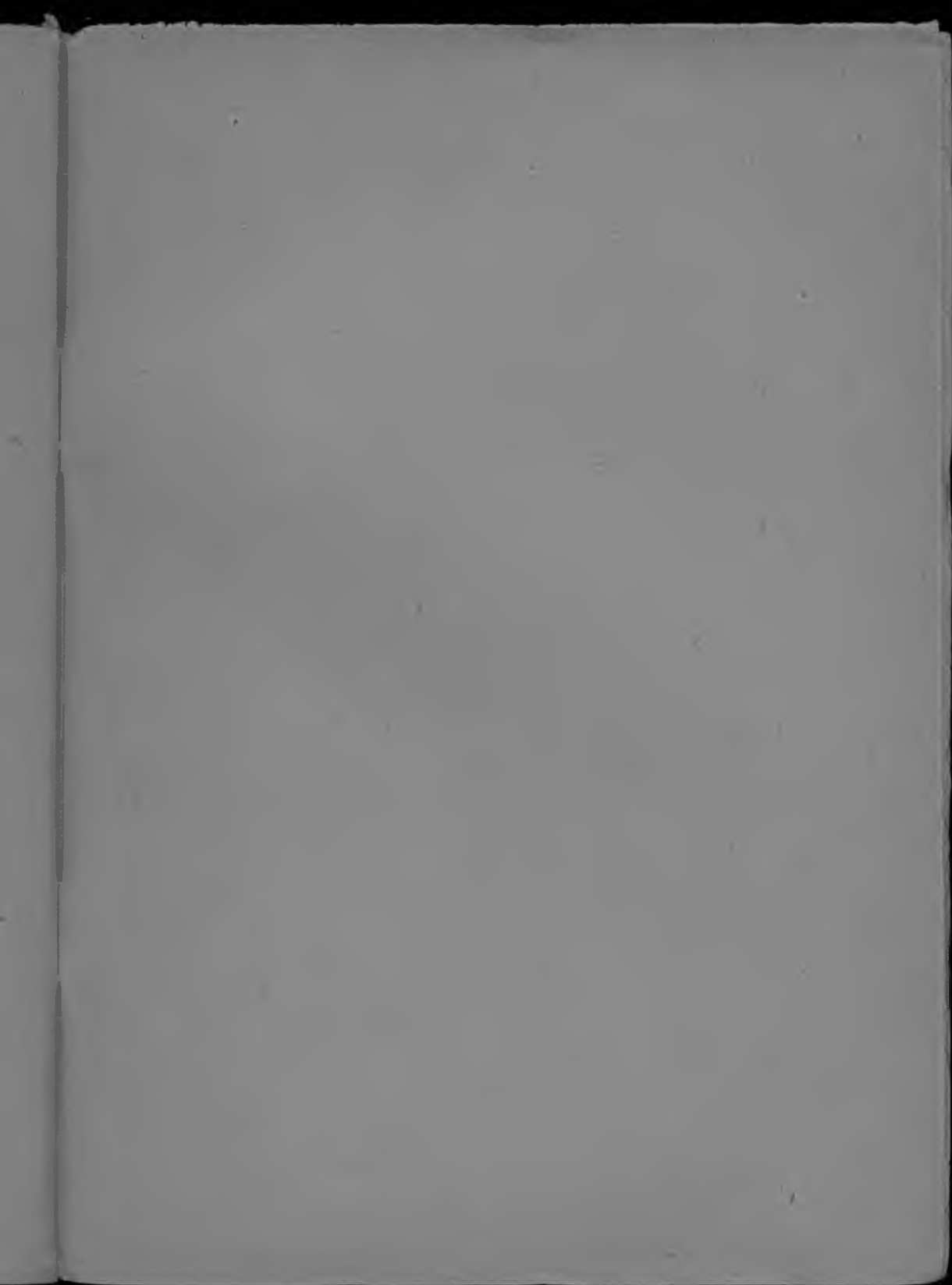
36 — 10=26; 26 — 8=18.

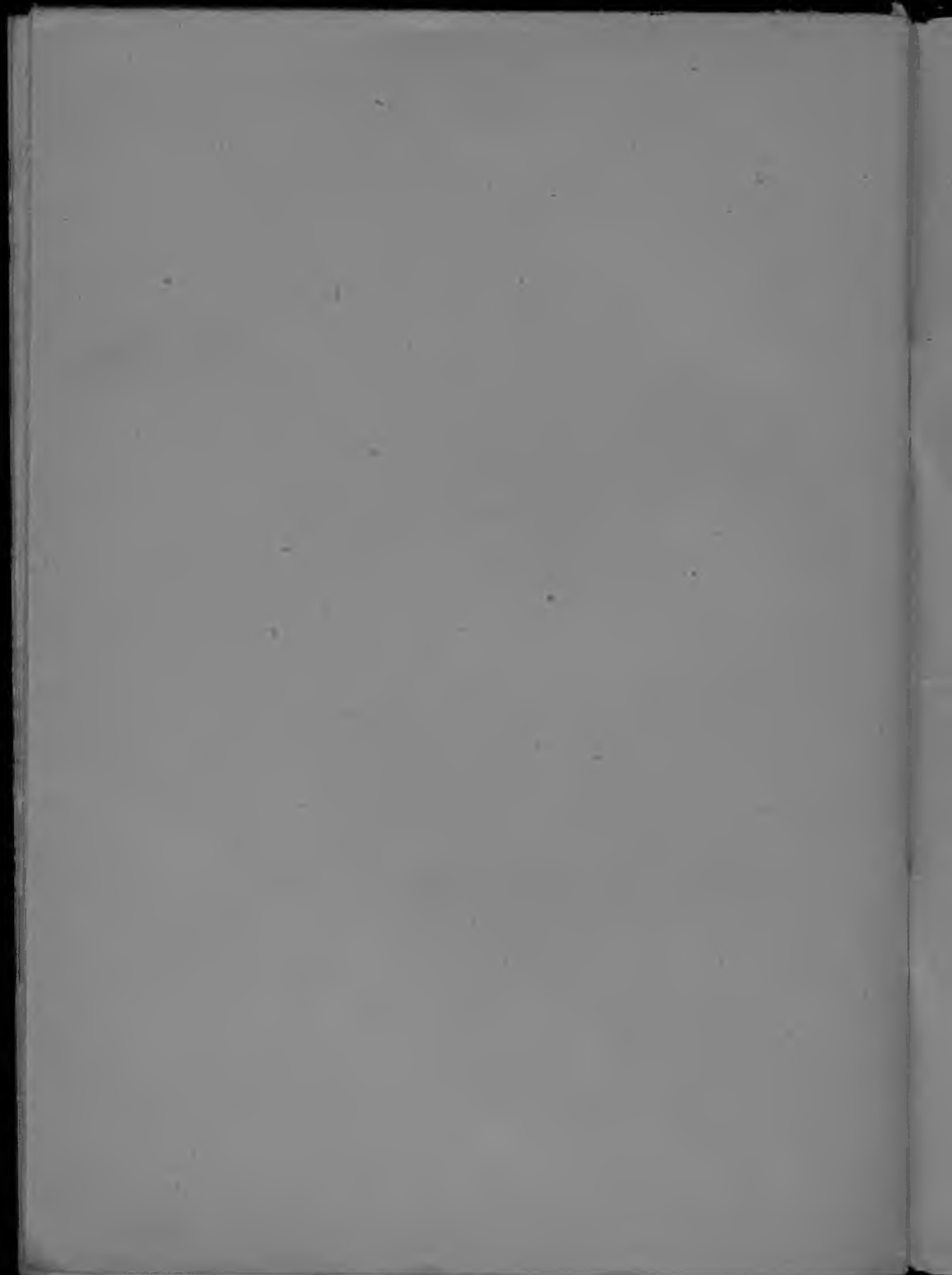
36 — 8=28; 28 — 10=18.

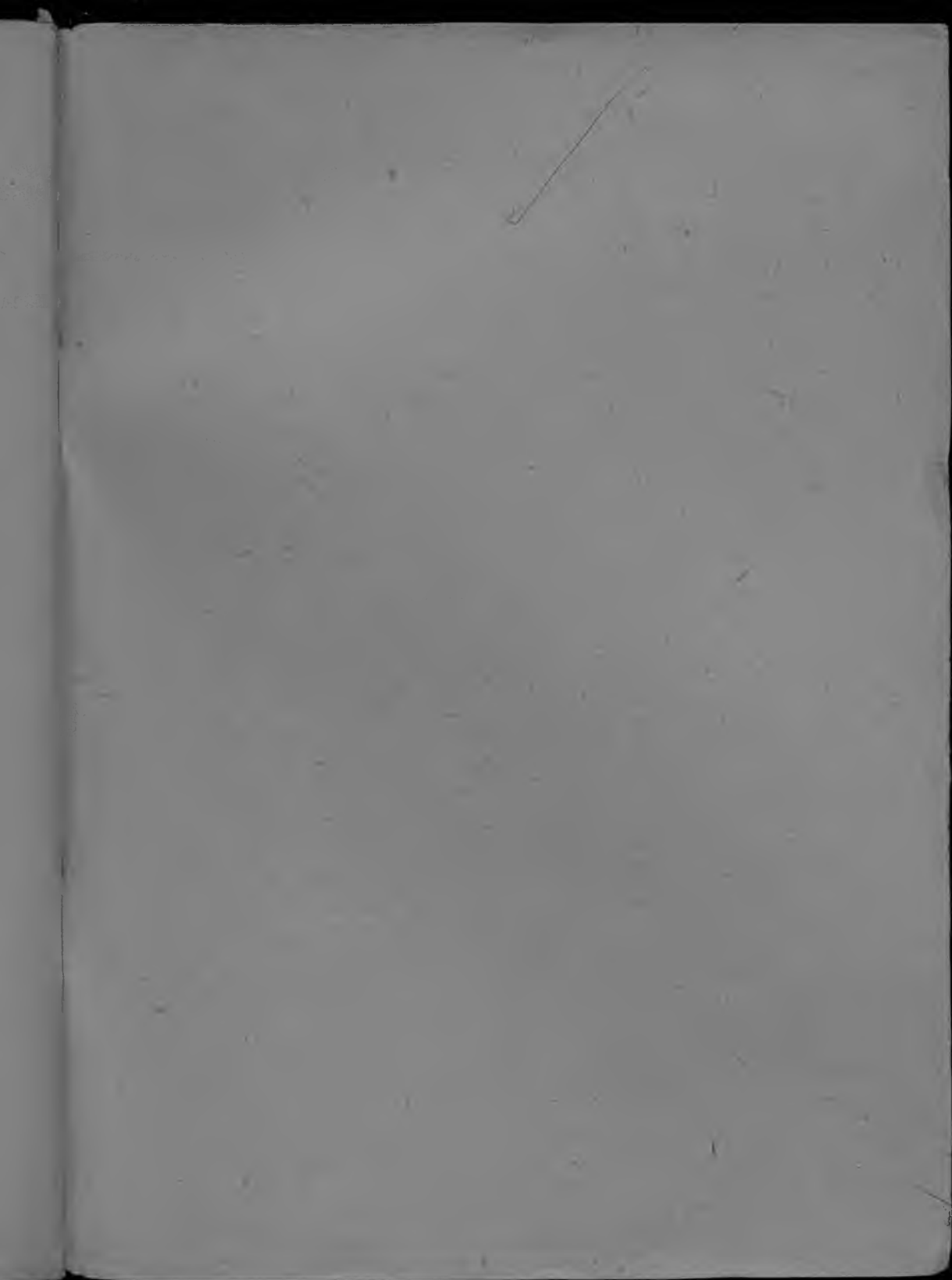
36 — 20=16; 16 + 2=18.

Кыґи велалöмаöг, мед сизі і арталöны. Выхног велöдны артавны колö сöмын секи, кор налөн арталöмыс муно вывти-нин гöкыда, зуга.

Инд. № 4178

41744

41744

	Коми-3
3 =	1490

доныс 10 ур